

УДК 336.717

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖБАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ НА ОСНОВІ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК СИСТЕМИ VISA INTERNATIONAL

Кравець В.М., Національний банк України

Вдосконалення системи грошового обігу та міжбанківських розрахунків вимагає належної організації порядку та регламенту здійснення міжбанківських розрахунків за операціями, що здійснюються в межах України держателями платіжної системи VISA International, які емітовані банками-резидентами України і є членами цієї платіжної системи. Міжбанківські розрахунки за операціями, що здійснюються в межах України із застосуванням карток міжнародної платіжної системи, повинні виконуватись в грошовій одиниці України.

У виконанні міжбанківських розрахунків за операції із застосуванням платіжних карток міжнародної платіжної системи VISA International беруть участь: - Центральний міжбанківський процесинговий центр (ЦМБПЦ);

- розрахунковий банк;
- банки-емітенти;
- обслуговуючі банки (еквайри).

Розрахунки виконуються між банками – основними членами VISA International та банками – асоційованими членами VISA International.

Взаємовідносини між учасниками платіжної системи регулюються нормативними актами Національного банку України, Правилами міжнародної платіжної системи VISA International та відповідними договорами, укладеними згідно з вимогами чинного законодавства.

Розрахунки за банки, що є асоційованими членами або приєднаними членами VISA International, виконують основні члени, які несуть відповідальність за такого члена згідно з Правилами міжнародної платіжної системи VISA International.

Міжбанківські розрахунки за операціями з платіжними картками в Україні здійснює розрахунковий

банк, функції якого в Україні виконує Національний банк України.

Для здійснення міжбанківських розрахунків використовуються кореспондентські розрахунки комерційних банків, відкриті у регіональних управліннях НБУ, та єдиний кліринговий рахунок у розрахунковому банку. Операції з розрахунків за операціями з платіжними картками виконуються із застосуванням системи електронних платежів (СЕП).

Центральний міжбанківський процесинговий центр здійснює розподіл усіх трансакцій, наданих йому банками-учасниками, на внутрішні та міжнародні, виконує обробку (кліринг) усіх внутрішніх трансакцій та обчислює нетто-позиції банків – суми коштів, які має сплатити або отримати кожний банк-учасник за результатами клірингу; надсилає міжнародні трансакції до системи клірингу та розрахунків VISA International.

Після здійснення операцій з клірингу ЦМБПЦ формує файл розрахунків (нетто-файл) та передає його розрахунковому банку для здійснення операції щодо списання коштів з кореспондентських рахунків банків-дебіторів шляхом їх дебетування за дорученням цих банків, та зарахування відповідних коштів на кореспондентські рахунки банків-кредиторів, а також надсилає банкам файли, які інформують їх про результати обчислень.

Обмін інформаційними файлами з банками – членами системи та розрахунковим банком ЦМБПЦ здійснює із застосуванням технології обміну файлами, прийнятої для інформаційних систем НБУ, із застосуванням відповідних засобів захисту інформації, або із застосуванням інших технологій, погоджених з VISA International.

Кліринг та розрахунки за внутрішніми трансакціями здійснюються в два етапи:

- на першому етапі ЦМБПЦ виконує кліринг за всіма внутрішніми транзакціями, формує та передає розрахунковому банку нетто-файл для проведення розрахунків;
- на другому етапі розрахунковий банк здійснює розрахунки між банками – учасниками платіжної системи на підставі одержаного від ЦМБПЦ нетто-файла.

Процедура клірингу здійснюється в такій послідовності:

1. кожний банк-учасник, що діє як еквайр, або його процесинговий центр формує вихідний файл для клірингу, який містить інформацію щодо усіх операцій, виконаних із застосуванням карток VISA International, що були здійсненні в мережі обслуговування цього банку за попередній день. До складу цього файлу входять також, запити про транзакції, відмови емітентів на виконання операцій та службові повідомлення. Кожний банк-учасник, що діє як емітент, або його процесинговий центр, також надсилає вихідні файли, що містять інформацію про повернення коштів за здійснені платежі та іншу фінансову та службову інформацію. Формати файлів і опис повідомлень, які до них входять, приведені у документації міжнародної платіжної системи VISA International на систему TOPAZ;

2. кожний банк – учасник системи, що діє як еквайр і/або як емітент, до 9.30 за київським часом надсилає ЦМБПЦ сформовані вихідні файли для клірингу. Файли, надіслані після цього терміну, оброблюються ЦМБПЦ наступного робочого дня;

3. ЦМБПЦ одержує від кожного банку-учасника, що діє як еквайр і/або як емітент, вихідні файли для клірингу, розподіляє ці файли на файли внутрішніх транзакцій і файли міжнародних транзакцій, виконує перевірку коректності внутрішніх транзакцій, сортує та групує ці транзакції за кожним банком-отримувачем, що діє як емітент і/або еквайр, та здійснює підготовку вхідних файлів для відправки їх банкам-членам системи, що діють як емітенти і/або як еквайри;

4. після закінчення процедури обміну інформації з банками-учасниками, та розподілу транзакцій на внутрішні та міжнародні, ЦМБПЦ до 11.30 за київським часом формує та відправляє вихідні файли за міжнародними транзакціями до VISA International та розпочинає процедури клірингу. За результатами обчислень ЦМБПЦ визначає для кожного банку – учасника розрахунків загальну суму коштів, яку банк має сплатити або одержати, та формує деталізовану інформацію про проведений кліринг. Після закінчення процедури клірингу ЦМБПЦ формує три типи файлів:

- нетто-файл, що містить нетто-позиції усіх учасників клірингу, і надсилається до розрахункового банку для дебетування або кредитування розрахунків банків-учасників розрахунків;
- файли (звіти) про результати обчислень, виконаних системою клірингу та розрахунків, що надсилаються кожному банку-учаснику розрахунків, та містять інформацію про деталі проведеного клірингу і відхилені транзакції;

- вхідні файли, що містять транзакції та іншу інформацію для банків-учасників розрахунків;
5. наступного після проведення клірингу дня ЦМБПЦ до 12.00 за київським часом надсилає банкам-учасникам файли (звіти) про результати обчислень та вхідні файли, а розрахунковому банку – нетто-файл.

Процедура розрахунків здійснюється розрахунковим банком на підставі одержаного від ЦМБПЦ нетто-файла і відповідно до положення про розрахунковий банк.

Розрахунки банків – учасників системи за інформаційно-розрахункове обслуговування здійснюються згідно з укладеними договорами.

ЦМБПЦ тимчасово зупиняє обслуговування карток банку – члена платіжної системи VISA International, та виключає відповідний банк з числа учасників міжбанківських розрахунків згідно з рішенням міжнародної платіжної системи. Пропозиції щодо призупинення та припинення дії банку в системі розрахунковий банк може надати у разі стійкого погіршення загального фінансового стану банку або у разі його ліквідації.

У разі призупинення обслуговування карток банку розрахунковий банк вживає передбачені в договорах з банком та асоціацією VISA International необхідні заходи щодо погашення заборгованості виключеного банку стосовно інших учасників міжбанківських платежів. Участь такого банку у міжбанківських платежах може бути поновлена згідно з правилами міжнародної платіжної системи.

Перелік і тарифи на інформаційно-розрахункове обслуговування розрахунковим банком банків-членів VISA International формується на базі переліку та тарифів, що діють у міжнародній платіжній системі VISA International, враховуючи власні затрати ЦМБПЦ та розрахункового банку.

Визначений рівень тарифів не повинен перевищувати тарифи, що існують у міжнародній платіжній системі VISA International. У разі зміни рівня тарифів міжнародної системи VISA International або зміни цін, пов'язаних із інфляційними процесами, рівень тарифів може коригуватися.

Перелік і тарифи визначаються та затверджуються поетапно після введення в дію і сертифікації відповідних програмно-технічних модулів, що реалізують функції процесингу.

Виконання функцій розрахункового банку для проведення міжбанківських розрахунків за операціями, які здійснюються в Україні із застосуванням карток міжнародної платіжної системи VISA International, бере на себе Національний банк України.

Інформаційно-розрахункове забезпечення проведення міжбанківських розрахунків у Національному банку України забезпечують його Центральний міжбанківський процесинговий центр (ЦМБПЦ) та визначена установа НБУ.

Міжбанківські розрахунки проводяться щоденно (кожного банківського операційного дня), крім субо-

ти, неділі, неробочих та святкових днів. Розрахунки за ці дні здійснюються наступного робочого дня.

Національний банк України, як розрахунковий банк, відповідає перед банками-учасниками за своєчасність проведення розрахунків за результатами клірингу, слідує за формуванням страхового фонду банку-члена VISA International і фінансовою ліквідністю банків, він повинен своєчасно вносити пропозиції щодо обмежень їх функцій або виключення із системи у разі неплатоспроможного банку.

До функцій розрахункового банку повинні належати такі:

1. проведення розрахунків між учасниками системи на підставі інформації Центрального міжбанківського процесингового центру;

2. здійснення кредитування банку з лімітом овердрафту, який не перевищує суму страхового фонду за внутрішніми транзакціями, у разі браку коштів на його коррахунку;

3. остаточні розрахунки з учасниками міжнародної платіжної системи VISA International у разі вилучення банку із системи, або відмови від розрахунків;

4. узгодження з банком порядку та типу формування обсягу страхового фонду.

5. слідування за своєчасним формуванням страхового фонду;

6. слідування за своєчасним виконанням міжбанківських розрахунків;

7. слідування за загальним фінансовим станом банку-члена VISA International;

8. повідомлення міжнародної платіжної системи VISA International про стійке погіршення фінансового стану банку – члена VISA International та надання пропозиції VISA International про припинення дії банку в системі та /або вилучення банку із членів системи;

9. забезпечення (разом із міжнародною платіжною системою VISA International повного) виконання розрахунків вилученого банку – члена VISA International із іншими банками – членами системи, та із підприємствами торгівлі та послуг мережі цього банку;

10. Вживання (разом із міжнародною платіжною системою VISA International) заходів щодо переведення клієнтів вилученого із системи банку в інший банк системи;

11. застосування заходів впливу, передбачених чинним законодавством та нормативними актами Національного банку України.

Проведення розрахунків розпочинається з того, що ЦМБПЦ до 12.00 за київським часом надсилає нетто-файл розрахунків розрахунковому банку для списання коштів з коррахунків банків-дебіторів та зарахування їх на коррахунки банків-кредиторів.

Розрахунковий банк отримує від ЦМБПЦ нетто-файл для виконання міжбанківських розрахунків, та засобами СЕП перераховує до 19.00 за київським ча-

сом кошти з кореспондентських рахунків банків-учасників, які знаходяться в дебетовій позиції, на єдиний кліринговий рахунок, а з єдиного клірингового рахунку - на кореспондентські рахунки банків-учасників, які знаходяться в кредитовій позиції (згідно з бухгалтерською моделлю роботи розрахункового банку).

Якщо після закінчення строку розрахунків (до 19.00 години) на кореспондентських рахунках одного чи кількох банків-учасників виникає негативне saldo (овердрафт), то відповідні кореспондентські рахунки цих банків автоматично поповнюються шляхом кредитування коштами розрахункового банку.

Умови надання кредиту та відсотки за його користування встановлюються договором між розрахунковим банком та банком-учасником розрахунків. Кредит, наданий розрахунковим банком, має бути погашений банком-дебітором до 10.00 наступного дня в сумі наданого кредиту, і відсотків у розмірі подвійної облікової ставки НБУ.

Якщо наступного після надання кредиту дня банк - учасник системи все ще неспроможний (або відмовляється) проводити розрахунок за наданим ЦМБПЦ нетто-файлом, то розрахунковий банк надає пропозиції ЦМБПЦ та VISA International про припинення обслуговування карток цього банку в платіжній системі. Для виконання розрахунків за заборгованостями банку перед учасниками платіжної системи використовуються кошти з його кореспондентського розрахунку, а в разі їх відсутності – кошти страхового фонду цього банку. Розрахунки виконуються до повної ліквідації заборгованості банку.

Розрахунки за банк – учасник системи, при його подальшій неплатоспроможності, на другий день за наданим ЦМБПЦ нетто-файлом виконуються розрахунковим банком шляхом його кредитування, з подальшим відшкодуванням витрат за проведені розрахунки, та наданням банку-учаснику кредиту.

Якщо гарантом банку-учасника системи є VISA International, то всі подальші розрахунки здійснює розрахунковий банк з поетапним або загальним відшкодуванням йому цих затрат VISA International на підставі Угоди про забезпечення виконання зобов'язань членів VISA від 19.08.97 №Ф-788 між НБУ та VISA International. VISA International, як гарант, також відшкодовує розрахунковому банку наданий банку-учаснику системи кредит та сплачує проценти за наданий кредит. Якщо гарантом банку-учасника системи є інший банк, то всі подальші розрахунки здійснюються банком-гарантом.

Запровадження запропонованої схеми організації міжбанківських розрахунків на основі платіжних карток системи VISA International буде сприяти вдосконаленню розрахунків і стабілізації грошового обігу.

Summary

In the article the author have presented an organization of the interbank accounts these submitted on the basis of payment cards of system VISA International. The author assumes that the introduction of this circuit will promote improvement of system of money turnover and interbank accounts on operations within the limits of Ukraine.